

Загурська І., Лісогурська А. Діагностична процедура дослідження страхів дітей дошкільного віку за допомогою методу незакінчених речень // Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том VII: Ідентичність і свобода в освіті та науці / [Ред.: Ян Гжесяк, Іван Зимомря, Василь Ільницький]. Конін – Ужгород – Бельско-Бяла – Київ: Посвіт, 2019. – С.199-201.

199

**Інна ЗАГУРСЬКА,
Аліна ЛІСОГУРСЬКА**
(Житомир, Україна)

ДІАГНОСТИЧНА ПРОЦЕДУРА ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАХІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ НЕЗАКІНЧЕНИХ РЕЧЕНЬ

Проблема дитячих страхів у наш час є досить актуальною і тому входить в поле зору фахівців у сфері психічного здоров'я. Здебільшого дитячі страхи зумовлені віковими особливостями та мають ситуативний характер. Однак за певних обставин ситуативний страх може набувати більш загрозливої форми та заважати повноцінно функціонувати в суспільстві. Це актуалізує вивчення дитячих страхів з метою розробки розвивально-корекційних програм для їх подолання.

Проблемою страхів загалом та дитячих страхів зокрема займалися Ф. Березін, О. Захаров, А. Прихожан та інші. Можливість продуктивного підходу до проблеми розрізнення тривоги та страху для вікової психології з'явилася завдяки введенню Ф. Березіним поняття «явища тривожного ряду». Це поняття дозволяє провести різницю між страхом як реакцією на конкретну, об'єктивну, однозначну загрозу та ірраціональними емоціями й недиференційованими переживаннями, які виникають при наростанні тривоги. У цьому аспекті тривога і страх є різними рівнями явищ тривожного ряду, причому тривога передує страху. Тривога має захисну (передбачення небезпеки

і підготовка до неї) та мотиваційну функції (незначна тривога посилює мотивацію досягнення) [1].

О. Захаров також підкреслює, що страх є афективним (емоційно загостреним) відображенням у свідомості людини конкретної загрози для її життя та благополуччя. На його думку, страх – це інтенсивно виражена емоція. Страх має захисний характер і супроводжується певними фізіологічними змінами вищої нервової діяльності [3].

Досліджуючи дитячі страхи, О. Захаров наголошує на необхідності врахування віку дитини. Залежно від віку можуть виникати ті чи інші страхи, які зумовлені збільшенням соціального досвіду і свідчать про розвиток пізнавальної сфери. Вони є закономірністю психічного розвитку та вважаються дослідником віковими страхами [2].

А. Прихожан проблему страху нерозривно пов'язує із тривожністю, зауважуючи, що тривожність є емоційно-особистісним утворенням, яке має когнітивний, емоційний і операціональний аспекти. Відповідно до її досліджень, певний рівень тривожності притаманний абсолютно кожному індивіду. Однак постійна тривожність заважає нормальному розвитку, діяльності, спілкуванню. Тривожність, на відміну від ситуативної тривоги, є стійким, особистісним утворенням, яке обумовлене незадоволенням провідних соціальних потреб, перш за все потреб Я. Саме високий рівень тривожності може провокувати появу різних видів страхів у дитини [6, с. 79].

199

Оскільки процедури психологічного дослідження дитячих страхів описані недостатньо, є потреба у розробці відповідного діагностичного інструментарію. Саме від адекватних та надійних методів діагностики значною мірою залежить і ефективність будь-яких психологічних методів допомоги.

Саме тому метою статті є представлення авторської процедури дослідження дитячих страхів на основі методу незакінчених речень. Для реалізації мети були поставлені такі завдання: операціоналізувати поняття тривоги, тривожності та страху; описати діагностичну процедуру дослідження страхів дітей дошкільного

віку (на прикладі дітей, які відвідують логопедичні групи дитячого садка).

Метод незакінчених речень, який ми пропонуємо використати для дослідження страху у дошкільному віці, є варіантом тесту словесних асоціацій, запропонованим вперше Ф.Гальтоном і розвинений К. Юнгом, Е.Крепеліном, В. Вундтом, А. Лурією [цит. за 7, с.79]. Метод незакінчених речень (МНР) є більш інформативним, ніж тест словесних асоціацій, тому що досліджуваний може відповісти не лише одним словом. При цьому можлива велика гнучкість і різноманітність відповідей. Дослідження, в якому використовується конкретний варіант МНР, може проводитися в усній або письмовій формах.

Розроблена нами процедура дослідження дитячих страхів відповідає основним вимогам методу незакінчених речень. Досліджуванним було запропоновано для продовження дев'ять незакінчених речень, які згруповані у три категорії:

- категорія «Страх, який загалом пов'язаний із перебуванням у дитячому садку»;
- категорія «Страх, пов'язаний із мовленням та комунікацією»;
- категорія «Страх, пов'язаний із соціальною взаємодією».

До категорії «Страх, який загалом пов'язаний із перебуванням у дитячому садку» були віднесені такі незакінчені речення:

1. «Коли я іду в садочок, то ...».
2. «У садочку я боюсь ...».
3. «Якщо я щось забув (забула) взяти в садочок, то ...».

До категорії «Страх, пов'язаний із мовленням та комунікацією» були віднесені такі незакінчені речення:

4. «Коли дорослий в садочку робить мені зауваження, то ...».
5. «Коли я іду на заняття до логопеда, то ...».
6. «На заняттях в садочку я боюсь ...».

До категорії «Страх, пов'язаний із соціальною взаємодією» були віднесені такі незакінчені речення:

7. «Коли я приходжу в садочок, то дітки з моєї групи ...».

8. «На прогулянці я і діти з моєї групи ...».

9. «Я боюсь, коли діти з моєї групи ...».

Для аналізу отриманих результатів здійснюється підрахунок суми балів за всіма відповідями респондентів відповідно до змісту сформульованого закінчення: якщо запропоноване закінчення речення має позитивне емоційне забарвлення, то нараховується 1 бал; за негативне продовження речення нараховується 2 бала; за нейтральне закінчення речення – 0 балів. Знаходиться сумарний бал за всі закінчення речень. Про низький рівень страхів свідчить сума балів від одного до шести. Бали від семи до тринадцяти можуть свідчити про середній рівень страхів; бали від чотирнадцяти до вісімнадцяти вказують на високий рівень страхів дітей дошкільного віку. Отримані дані класифікуються та аналізуються відповідно до вимог контент-аналізу. Результати дослідження можуть слугувати основою для розробки відповідних корекційно-розвивальних програм для дітей та психологічної просвіти для батьків і педагогічних працівників дитячих садків.

200

Тим не менше, запропонована процедура дослідження страхів дітей дошкільного віку не претендує на вичерпність та досконалість. Перспективою подальших наукових розвідок є продовження пілотажних досліджень з метою удосконалення формулювання незакінчених речень та критеріїв їх аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березин Ф., Мирошников М., Соколова Е. Методика многостороннего исследования личности (структура, основы интерпретации, некоторые области применения). Третье издание (исправленное и дополненное). Москва: «Консультант плюс-новые технологии», 2011. 320 с.
2. Захаров А. Дневные и ночные страхи у детей. Санкт-Петербург: Речь, 2005. 320 с.
3. Захаров А. Предупреждение отклонений в поведении. Серия: Психология ребенка. Санкт-Петербург: «Издательство Союз», 2000. 224 с.

4. Карпенко Н. Профілактика дитячих страхів. *Дошкільне виховання*. 2003. № 9. С. 14-15.
5. Кириллова Е.А., Е.Э. Беляева. Тревожный ребенок. Харьков: Вид. группа «Основа», 2012. 192 с.
6. Прихожан А. Психология тревожности: дошкольный и школьный возраст. 2-е изд. Санкт-Петербург, 2009. 192 с.
7. Щербатых Ю. Психология страха: популярная энциклопедия. Москва: Экмо, 2004. 512 с.